

Din ve Bilim
Muş Alparslan Üniversitesi
İslami İlimler Fakültesi Dergisi

Din ve Bilim – Muş Alparslan Üniversitesi İslami İlimler Fakültesi Dergisi
Region and Science - Journal of Muş Alparslan University Faculty of Islamic Sciences
e-ISSN: 2667-7717 Aralık/December 2021, 4(2): 285-290

Kitap İncelemesi
Mahsum Aytepe. *İslâm Düşüncesinde Ehl-i Kible ve Tekfir*
İstanbul: Kitap Dünyası Yayınları, 2019.

Abdurrahman TARHAN

Doktora Öğrencisi, Muş Alparslan Üniversitesi, Kelam Anabilim Dalı
Doctoral Student, Muş Alparslan University, Department of Islamic Theology, Muş/Turkey
abdurrahmantarhan.49@gmail.com
ORCID: 0000-0003-4180-3064.

Makale Bilgisi | Article Information

Makale Türü / Article Type: Kitap İncelemesi / Book Review
Geliş Tarihi / Date Received: 15 Kasım / November 2021
Kabul Tarihi / Date Accepted: 13 Aralık / December 2021
Yayın Tarihi / Date Published: 31 Aralık / December 2021
Yayın Sezonu / Pub Date Season: Aralık / December

Atıf / Citation: Tarhan, Abdurrahman. " Mahsum Aytepe. *İslâm Düşüncesinde Ehl-i Kible ve Tekfir*. İstanbul: Kitap Dünyası Yayınları, 2019". Din ve Bilim - Muş Alparslan Üniversitesi İslami İlimler Fakültesi Dergisi 4 / 2 (Aralık 2021): 285-290.

İntihal: Bu makale, iThenticate yazılımınca taranmıştır. İntihal tespit edilmemiştir.
Plagiarism: This article has been scanned by iThenticate. No plagiarism detected.
web: <https://dergipark.org.tr/tr/pub/dinbil> | **mailto:** dinbil@alparslan.edu.tr

Copyright © Published by Muş Alparslan Üniversitesi, İslami İlimler Fakültesi /
Muş Alparslan University, Faculty of Islamic Sciences, Muş, 49250 Turkey.
Bütün hakları saklıdır. / All right reserved.

Yeryüzünde yaşayan tüm insanlara ulaşmayı hedefleyen İslam'ın hiç şüphesiz en temel özelliklerinden birisi evrensel bir din olmasıdır. Bu bağlamda üzerine inşa edildiği kurucu metinlerin farklı tarihi ve toplumsal koşullara göre te'vil edilebilecek bir yapıda olması evrenselliğinin en önemli sonuçlarından biri olarak öne çıkmaktadır. Te'vil edilebilen hususlar dinin sabit ve değişmez ilkeleri ile bir sentez oluşturmakta ve böylece tarihi seyir içerisinde farklı sosyokültürel ve siyasi koşullarda yaşayan insanlara hitap edebilme özelliğini sürdürmektedir. İslam'ın insanlığa ulaşmasına aracılık edecek olan Müslümanların bu hedefi gerçekleştirmeden önce, kendi aralarında birlik ve düzen tesis etmeleri elzemdir. Fakat tarihi tecrübe ve günümüz pratiği Müslümanların birlik ve düzenden çok kargaşa, ihtilaf ve iç çatışmalar ile sonu gelmeyen tartışmalar içerisinde olduklarını ortaya koymaktadır. Müslümanlar arasındaki birtakım anlaşmazlıklar dinî gerekçeler ile izah edilse bile çoğunlukla sosyal, siyasal, kültürel, ekonomik vb. problemlere dayanmaktadır. Ancak farklı amillerden kaynaklanan bu problemler de genellikle dinî alana kaydırılmakta, bu alanın kavramları ile değerlendirilmektedir.

Müslümanlar arasındaki ihtilaf ve tartışmaların çoğunun hangi alana ait olduğuna bakılmaksızın dayandırıldıkları nihai nokta iman-küfür sınırı olmaktadır. Kalam ilminde tekfir olarak isimlendirilen bu problem, Müslümanların birbirlerini küfre girmekle suçlamalarını ifade etmektedir. Her ne kadar farklı nedenlere dayansa bile tekfir, ötekileştirme, yok etme veya gözden düşürmenin dinî referanslar ile gerçekleştirilmesidir ve bu açıdan son derece önemli bir problem alanıdır. Dinin temel bir referans olarak alındığı ihtilaflarda tarafların birbirlerini sindirmek ve yok etmek için başvurdukları en önemli araçlardan birisi tekfirdir. Bu açıdan bakıldığında İslam düşüncesi içerisinde belirli bir yeri olan tekfir mekanizması, olması gereken yere konumlandırılmadığında her kesimin elinde muhaliflerini saf dışı bırakmak için kuvvetli ve işlevsel bir aparat halini alabilmektedir.

Tanıtım ve değerlendirmesini yapacağımız eser, tekfir kavramı ile beraber, İslam düşüncesinde tekfir problemini dini-itikadi bir çerçevede çözmek için fikri düzeyde gösterilen çabalar sonucu geliştirilen ve tekfir problemini aşmak için oldukça işlevsel bir mahiyet arz eden ehl-i kible kavramını incelemektedir. Mahsum Aytepe tarafından *İslam Düşüncesinde Ehl-i Kible ve Tekfir* adıyla kaleme alınan bu çalışmada ehl-i kible kavramı çeşitli yönleri ile ele alınmakta, tekfir düşüncesinin problem alanları, ilkeleri ve ehl-i kible ile ilişkisi farklı yönlerden analiz edilmektedir.

İslam dünyasındaki parçalanmışlık ve kaos halinin temel etkenlerinden birisi tekfir düşüncesi üzerine inşa edilen dinî anlayışlardır. Bu eser, tarihten günümüze etkinliğini sürdüren tekfir düşüncesini ehl-i kible gibi kuşatıcı bir kavramla yeniden değerlendirme imkânını aramaktadır. Eserde ortaya konan yaklaşım biçiminin Müslümanlar arasındaki ayrılıkların azaltılmasına ve birlikte hareket etme imkânı sağlamasına katkı sunacağı inancı, bu değerlendirme yazısının kaleme alınmasında temel etken olmuştur.

Kitabın giriş kısmında Hz. Peygamber'in vefatından kısa bir süre sonra Müslümanlar arasında başlayan problemlerin, son iki halife döneminde toplumsal bir boyuta ulaştığını ve birlik halindeki toplumun bölünmesine yol açtığını ifade eden yazar, otoriter bir yönetim benimseyen Emeviler döneminde de iç çatışma ve ihtilafların devam ettiğini ve bu durumun, varlıklarını günümüze kadar sürdüren itikadi fırkaların ortaya çıkmasına sebep olduğunu belirtmektedir. Çeşitli siyasi, toplumsal ve kültürel olayların etkisinde ortaya çıkan fırkalar, çoğunlukla kendilerini var eden koşullara dinî bir anlam yükleyerek görüş ve kanaatlerini din ile refere etmeye çalışmışlardır. Yazara göre söz, fiil veya inancından dolayı bir şahsı veya zümreyi küfre nispet etmek anlamında kullanılan *tekfir*, ihtilaf halindeki insanların birbirlerine karşı kullanabilecekleri en radikal hükümdür. Zira tekfir, tafisi olmayan ve ona muhatap olanın hem dünyevi hem uhrevi bakımdan kâfir için öngörülen hükümleri hak etmesini gerektirir. Sonuçları bakımından son derece kritik bir hüküm ifade etse de tarihi tecrübenin, Müslümanların birbirlerini kolaylıkla tekfir edebildiklerini gösterdiğine dikkatleri çeken yazar, ehl-i kibleye yönelik tekfir düşüncesinin yanlışlığının gösterilmesinin aynı alandaki delillerin ele alınarak yeniden yorumlanması ile mümkün olabileceğini ifade etmektedir.

Tekfir konusu ile ilgili geçmişte ve günümüzde yapılan pek çok çalışmadan söz edilebileceğini belirten yazar, özellikle ülkemizde ve Arap dünyasında bu alanda yapılan çalışmalardan önemli gördüklerini zikretmekle yetinmektedir. Arap dünyasında konu ile ilgili yazılan eserlerin, problemi sadece büyük günah meselesi bağlamında ele aldığına dikkatleri çeken yazar, Ortadoğu'daki selefi-cihadi hareketlerin tekfire ve şiddete yönelmesinin birçok araştırmacıyı bu alana yönlendirmiş olsa bile telif edilen eserlerde te'vilden kaynaklanan tekfir problemine neredeyse hiç değinilmediğini ifade etmektedir. Ehl-i kible kavramı ile ilgili kitabın muhtevası ile örtüşen çalışmaların bulunmadığını ifade eden yazar, eserin ehl-i kible ile tekfir arasındaki ilişkiyi ele alarak bu alandaki boşluğu dolduracağını ümit etmektedir. Bize göre de çalışma, tekfir olgusunu çeşitli boyutlarıyla ve ehl-i kible kavramıyla ilişkilendirerek ele almış olması yönüyle literatüre katkıda bulunabilecek bir özgünlüktedir.

İki bölümden oluşan eserin ilk bölümünde çalışmanın önemli problematiklerinden biri olan ehl-i kible kavramının oluşumu ve tekfire karşı işlevsel bir argümana dönüşmesinin dayandığı arka plan ele alınmaktadır. Bu bölümde ehl-i kible kavramının kavramsal çerçevesi ve nitelikleri, kavramın öngörülen amaçlara hizmet edebilmesi için düşüncenin kapsam alanını çerçeveleyecek kriterlerin neler olabileceği problemlerine yanıt aranmaktadır. İkinci bölümde ise iman tanımından kaynaklanan tekfir ile te'vilden kaynaklanan tekfir arasındaki farklılıklar, tekfiri meşrulaştırılan durumlar ve haksız tekfirin özellikleri gibi temel konular, sorunsallaştırılarak tahlil edilmeye çalışılmaktadır.

Eserle ilgili verdiğimiz bu temel bilgilerden sonra eserin içeriğiyle ilgili biraz daha detaylı bir değerlendirmeye geçebiliriz. Yazar, eserin birinci bölümüne ehl-i kible kavramını linguistik olarak ele alarak başlamıştır. Yazar, kible kelimesinin Hz. peygamber tarafından bütün Müslümanları kuşatan bir alâmetifarika olarak kullanıldığını; "Kim bizim namazımızı kılar, *kiblemize yönelir*, kestiğimiz hayvanın etini yerse o Allah'ın ve Resulünün güvencesi altındaki Müslümanlardandır." hadisi ile ortaya koymaktadır. Yazar buradan hareketle, ehl-i kible kavramının, Müslümanlar arasındaki fikrî ve fiilî rekabetin arızı olduğunu son tahlilde herkesin aynı kiblede birleşmek ve yüzleşmek zorunda olduğunu ifade ettiğini belirtmektedir. "Kible metaforu, duygu, inanç ve yönelişte ortak hedefleri olan insanların ideallerinin yönünü ima eder." sözü ile yazar, ehl-i kible kavramının herhangi bir mezhep, meşrep, dil, renk, cinsiyet, ya da etnik yapı gibi niteliklere bakmaksızın *zarûrât-ı diniye* içinde kabul edilen hususları benimsediği sürece kendisini İslam'a nispet eden tüm Müslümanları ifade etmek için kullanılan çatı bir kavram olduğunu belirtmektedir. (s. 22,23)

Ehl-i kible kavramının Müslümanların tamamını kuşatan kavramsal bir çerçeveye kavuşmasında, hicri I. asırda meydana gelen dini-politik gelişmelerin etkili olduğunu ifade eden yazar, bu gelişmeleri Hâriciliğin doğuşu ve Emevi idaresinin politik tasarrufları üzerinden değerlendirmektedir. Bu bağlamda Hâricilerin iman tanımlamasında ameli, imanun olmazsa olmaz bir parçası olarak gören anlayışları, İslam toplumunda çeşitli kargaşa ve fitnelere yol açmış, kaotik bir ortamın oluşumuna zemin hazırlamıştır. Hâricilerin kendileri dışındaki Müslümanlar için tehdide dönüşen bu inançları, pek çok âlimi buna karşı önlem almaya sevk etmiş, ehl-i kible kavramı bu çerçevede geliştirilerek Harici zihniyete karşı bir anti tez olarak ortaya konmuştur. Yazara göre *ehl-i kible* kavramı ile *tekfir* arasında oluşturulan bağ "Ehl-i kible tekfir edilemez" şeklinde bir mottoya dönüştürülerek şöhret bulmuştur. Ehl-i kible kavramının teşekkülüne etki eden amillerden biri de Emevilerin mevalilere karşı uyguladığı politikalarıdır. Emevilerin mevaliye karşı tutumuna karşı çıkanlar, mühtedilerin Müslüman olduklarını ve onlardan alınan vergilerin dinen haram olduğunu ifade etmek üzere ehl-i kible kavramını öne çıkarmışlardır. Yazar bu bağlamda yaşanan sosyo-politik gelişmelerin de etkisi ile ehl-i kible kavramının, ötekileştirilen insanların Müslümanlığını kabul etmenin en sembolik ifadesi olarak görüldüğünü ifade etmektedir. (s. 28,29)

Tekfirin ilk olarak Hâriciler tarafından kullanılmış olsa bile, derinleşen ihtilaf ve çatışmalar neticesinde zamanla karşı tarafı sindirmek için neredeyse bütün fırkalar tarafından kullanılan bir silaha dönüştüğünü ifade eden yazar, kimi grupların mensubu oldukları fırka dışındaki bütün

fırkaları tekfir edecek duruma geldiğini belirtmektedir. Kelamcılarının ehl-i kiblenin tekfir edilmesine yönelik yaklaşımlarını özellikle Mürci düşünceyi benimseyen alimlerin fikirleri çerçevesinde ele alan yazar, Ehl-i Sünnet alimlerinin genel olarak teoride ehl-i kiblenin tekfir edilemeyeceği konusunda bir ittifak halinde olduklarını ifade etmektedir. Bununla beraber pek çok kelam âliminin farklı nedenlerle ehl-i kibleyi tekfir ettiğini ifade eden yazar, onları tekfire sevk eden amilleri şu başlıklar altında incelemiştir: “Arap-Mevali çekişmesi,” “kelamın akideleşmesi,” “mezhep taassubu,” “sosyo-politik etkenler,” “cehalet ve taklit.” Her bir başlık altında farklı ekollere mensup âlimlerin görüşlerinin birer sentezini sunan yazar, tarihi serüven içerisinde bir takım literal ve öznel değerlendirmeler ile ehl-i kiblenin tekfir edilebildiğini ifade etmiştir. Bu çerçevede yazar, isabetli ve dikkat çekici bir değerlendirme ile İslâm’da herhangi bir mezhebin diğerlerinden tamamen farklı olarak benimseyeceği bir dinî esasın bulunmadığını, İslam mezhepleri arasındaki ihtilafların ontolojik değil, epistemolojik düzeyde kaldığını, söz konusu farklılıkların mezhepler arasında geçişe ya da fikri senteze mani olmadığını ifade etmektedir. Bu yönüyle ehl-i kible kavramı ile farklı kanaat ve düşünceleri savunan insanların aynı dinî çerçeve içerisinde konumlandırılması gerektiğini, bunun İslâm’ın ruhuna daha uygun olduğunu ifade eden yazar, söz konusu anlayışın hakim olması için de ehl-i kiblenin kapsamının zarûrât-ı diniyye ile belirlenmesi gerektiğini dile getirmektedir. Buradan hareketle yazar, zarûrât-ı diniyye ile mümin sayılmak için gerekli olan asgari şartların öngörüldüğü ve kapsamın geniş tutulduğunu, bunu sağlamak için de zarûrât-ı diniyyeyi bizzat uygulamak değil, tasdik etmenin esas alındığını vurgulamaktadır. (s. 80,81)

Eserin ikinci bölümünde tekfir kavramını ele alan yazar, önce bu kavramın çerçevesini çizmekte, küfür çeşitlerini zikrettikten sonra da farklı şekillerde ve farklı sebeplerle gerçekleşen küfür olgusundaki temel unsurun, iman esaslarından bir kısmının ya da tamamının reddedilmesi olgusu olduğunu tespit etmektedir. Böylece yazar, tekfirin zarûrât-ı diniyyeden olan şeyleri inkâr ile mümkün olabileceğine ilişkin birinci bölümde dile getirdiği düşüncesini, burada *küfür* ve *tekfir* kavramlarının izahı ile biraz daha pekiştirmektedir. Bu durum, aynı zamanda kitabın ikinci bölümünde ortaya konan düşüncelerin birinci bölümde ortaya konan düşünceler ile bütünlük arz edecek şekilde ortaya konulduğunu göstermektedir.

Yazara göre tekfir kelimesi asli anlamı ile kâfirler için söz konusu edilmekte olup, kavramın bir Müslüman için söz konusu edilmesi aslında tali anlamı ile ilgilidir. Müslüman birini tekfir etmek doğru olmadığı gibi İslâm’dan çıkan birini Müslüman kabul etmek de doğru değildir. İşte tekfirin caiz olduğu durumlar, fikrî ve amelî tutumları nedeniyle İslâm’dan çıkmayı hak eden insanlarla ilgilidir. Tekfirin meşru olduğu durumları; “İnkâr ve Tekzip”, “İstihza ve Hafife Almak”, “Elfaz-ı Küfür” başlıkları altında inceleyen yazar, özellikle elfaz-ı küfür ile ilgili bir takım dikkat çekici açıklamalarda bulunmakta, Kur’ân ve hadiste bazı tutum ve davranışların inkâr ile eşdeğer kabul edildiğini ifade etmektedir. Kur’ân ve hadislerdeki bu tutumdan hareketle bazı İslam âlimleri elfaz-ı küfre dair birtakım eserler ortaya koymuşlardır. Ancak yazara göre temelde tekfir bilinci oluşturma gayesi ile yazılan bu eserler, içerdikleri kimi bilgilerle dinî hayatı daraltmış, mümin olmayı ancak belli lafızları kullanmama şartıyla izah eden teknik bir yaklaşım sergilemiştir. Bu minvalde çeşitli eserlerden alıntılarla ortaya çıkan trajikomik durumu gözler önüne seren yazar, elfaz-ı küfür sayılarak tekfire meşru bir gerekçe olarak sunulan sözlerin değerlendirilmesinde oldukça dikkatli olunması ve söyleyenin içinde bulunduğu psikolojik koşulların, eğitim durumunun ve niyetinin göz önünde bulundurulması gerektiğini ifade etmektedir. (s. 90-100)

İslam düşüncesinde tekfirin caiz görüldüğü durumların ifade edilmesinden sonra yazar tarafından tekfirin meşru olmadığı durumlar, çeşitli başlıklar altında ele alınmıştır. Kitabın bu bölümü, yazarın bütün eser boyunca vermek istediği mesajları daha özlü bir şekilde barındırması açısından önem arz etmektedir. Nitekim yazarın ehl-i kible için tekfir mekanizmasının devreye konulmasının doğru olmadığı yönündeki hassasiyetini kitabın bütününde görmek mümkündür. Bu bağlamda yazar, dinî metinleri farklı şekilde te’vil ettikleri için çeşitli mezhep mensuplarının birbirlerini tekfir etme durumuna düştüğünü belirtmekte, çeşitli İslami fraksiyonların te’vile yaklaşım

biçimlerini öne çıkararak değerlendirmektedir. Yazar Gazali'den yaptığı aktarımla hem doğru te'vilin nasıl yapılması gerektiğini hem de te'vilde bulunanların gelişi güzel tekfir edilmesinin önüne geçmek için hangi şartların gerektiğini zikretmektedir. Yazar, te'vilin tekfir konusu yapılmasının, te'vilin dinselleştirilmesinden kaynaklandığını belirtmekte, te'vilden dolayı tekfire başvurulduğunda te'vilin iman esaslarının yerine geçirilmiş olacağını ifade etmektedir. Oysa te'vilde bulunan kimsenin, sadece bir mezhebin ya da kişinin herhangi bir konudaki görüşünü kabul etmediğini belirtmektedir. Yazarın meşru olmayan tekfir kapsamında değindiği önemli başlıklardan birisi de kimilerince tekfire gerekçe gösterilen *icmâya muhalefet* durumudur. Söz konusu durumu ünlü mütekellim Nazzam'a yöneltilen eleştiriler bağlamında tartışan yazar, sonuç olarak icmanın önemli bir şer'i delil olsa da akli bir zorunluluğa ve kat'i/mütevahir bir nassa dayanmıyor olmasından dolayı reddinin veya ona muhalefetin tekfiri gerektiren bir sebep olarak görülemeyeceğini söylemektedir. Son derece önemli ve özgün analizlerde bulunduğu iki başlık dışında yazar, "ahad haber", "zorlama", "cehalet", "fer'i meseleler", "tekfir edeni tekfir etme" ve "ameli terk edeni tekfir etme" gibi başlıklar altında da tekfirin meşru olmadığı durumları ele almaktadır. (s. 100-137)

Tekfirin alanlarını, imanın tanımından kaynaklanan ve te'vilden kaynaklanan tekfir olmak üzere iki ayrı alanda değerlendirmeye tabi tutan yazar, iman tanımından kaynaklanan tekfiri büyük günah meselesine yaklaşımlar üzerinden ele almakta, bu bağlamda İslam düşüncesinin önemli ekollerinin konuya yaklaşım biçimlerini analize tabi tutmaktadır. İman tanımından kaynaklanan tekfirin yol açtığı tartışmaları, kitabın genelinde hakim olan üslubun dışında bir üslup ile soru cevap şeklinde ele alan yazar, özellikle Hariciye ve Mutezile'nin iddialarını, Ehl-i Sünnet alimlerinin de söz konusu iddialara verdiği cevapları mukayeseli bir şekilde özetlemiştir. Yazarın üslubundaki bu değişiklik, eserde yeknesaklığın önüne geçtiği gibi, özellikle meselenin kelami ayrıntılarına tam olarak vakıf olmayan okuyucuların girift olan bazı hususları anlamalarını kolaylaştırmıştır.

Eserde dikkat çekici olan başlıklardan birisi de te'vilden kaynaklanan tekfir başlığı altında ele alınan konudur ki burada yazar te'vilden kaynaklanan tekfiri ve İslam düşüncesinde belli başlı ekollerin tekfir edilmesine sebep olan te'vil alanlarını ortaya koymaktadır. Eserin bu bölümünün özellikle daha önce te'vilin tanımı ve doğru te'vilin nasıl yapılması gerektiğine dair sunulan bilgiler ışığında değerlendirilmesi faydalı olacaktır.

Yazarın eserin sonuç kısmında dile getirdiği şu sözler, eserde ortaya konan fikri panoramanın özeti ve eserin bercestesini mesabesinde. "Ehl-i kibleyi tekfir etmeme ilkesi sadece teolojik bir meselenin hangi yönde çözüldüğüne gönderme yapmaz. Aynı zamanda İslam'ı anlama ve yorumlama faaliyetlerinin de nasıl bir çerçevede çözülmesi gerektiğine işaret eder. Buna göre hiçbir yorum mutlaklaştırılmaz ve hiçbir ekol veya mezhep İslam ile özdeşleştirilemez. İslam bütün yorumları, bütün mezhep ve ekolleri kuşatmaktadır. İslam, barındırdığı hüküm ve değerlerle bütün insanları dikkate alan evrensel bir çerçeveye vaz' edilmiştir. İnsanın varlık, bilgi ve ahlak gibi en temel ihtiyaç alanlarını dikkate alan bu değerlerin doğru bir şekilde anlaşılması, büyük oranda Müslümanların anlayış ve idrakine bağlıdır. Ancak bu bağlılık Müslümanlara kendi anlayış ve yorumlarını, dinin aslı olarak belirleme hakkı vermez; bilakis onlara, getirdikleri yaklaşımların İslam'ın evrensel sınırlarını daraltmış olma ihtimali taşıması sebebiyle sorumluluk ve tevazu yüklemelidir."

Çalışma, ehl-i kible kavramını İslam'ın birleştirici ve bütünleştirici misyonunu gerçekleştiren bir çatı kavram olarak ortaya koymakta, kavramın Müslümanlar arasında onarılması güç yaralar ve ayrılıklar ortaya çıkaran tekfir düşüncesine karşı işlevsel bir argümana dönüşmesine yönelik çabaları içermektedir. Bu bağlamda eser, özellikle ehl-i kible kavramı üzerinden Müslümanların belirli konulara yaklaşımlarda ayrıştıkları diğer Müslümanlara karşı hangi saikler ile tutum geliştirmeleri gerektiğine dair bir yaklaşım biçimi ortaya koymaktadır. Bununla beraber eserde İslam toplumunun en büyük inanç gruplarından olan Şia'nın ehl-i kible ve tekfir kavramlarına yaklaşım biçimine yeterince yer verilmemiş olması bir eksiklik olarak göze çarpmaktadır. Hazırlanırken konu ile ilgili

temel kaynaklara başvurulduğu görülen eserin kaynakçasının oldukça geniş tutulduğu görülmektedir. Eserin akademik faaliyet kaygısından ziyade, konuya ilgi duyan, konunun temel kavramlarından haberdar olan her okuyucunun istifade edebileceği bir biçim ve üslup ile hazırlandığı görülmektedir. Eser yalın, sürükleyici ve anlaşılır üslubu ile ismi etrafında oluşan beklentileri karşılamaktadır.